

L. TESNIÈRE'İN YAPISAL SÖZDİZİMİNE GÖRE İTALYANCA VE TÜRKÇEDE EYLEM YAPILARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Yapı bakımından büyük ayrılıklar gösteren diller arasında karşılaştırma çok ilginç bir çalışma alanı oluşturur¹. Batı dilleri karşısında Türkçenin durumu da böyledir, hatta dilimiz o denli kendine özgü yapılar sergiler ki onlarla aynı dilbilgisinin çerçevesinde incelenebilmesi bile güçtür. Nitekim Türkçe üzerinde çalışmış yerli ve yabancı dilbilimciler bu sıkıntıyı duyduklarından dilimizin kalıplarını açıklamak için yeni kavramlara başvurmak zorunda kalmakta ve bunları geleneksel dilbilgisi kavramlarıyla uzlaştırmada zahmet çekmektedirler². Bu koşullar altında gerçek-

- 1) Bu ilgiyi vurgulayan L. Tesnière, R. Amacker, R. Simone, D. Parisi, F. Antinucci, E. Keenan ve daha birçok dilbilimcinin yanı sıra A. Martinet'in şu sözlerini özellikle anımsatmak isteriz :

"S'il s'agit de savoir ce qu'est une langue, comment fonctionne une langue, il devient essentiel d'étudier les langues les plus diverses, et, en particulier, celles qui s'éloignent le plus des modèles les mieux attestés à l'Occident.

"C'est pourquoi une langue comme le turc, avec son harmonie vocale si nette, avec sa syntaxe si particulière, est un objet d'étude qui s'impose" (C. CLAIRIS, "Questions à André Martinet", *Dilbilim* - IV, s. 22)

Türkçe gibi kendine özgü yapılar ortaya koyan dillerin incelenmesi, Batılı dilbilimci için, alışık olduğu dillerin çerçevesini aşmak, daha geniş bir dil ufku kavuşmak anlamını taşıyor.

- 2) Türkçe dilbilgileri, *ad kökleri/eylem kökleri* karşılığında yola çıkarak, bunların alabilecekleri çeşitli ekleri açıkladıktan sonra, bu olgularda geleneksel Batı dilbilgisinin ulamlarını araştırıyorlar. L. Bazin de Türkçenin betimlenmesi için yeni kavramlar ve terimler getirilmesi gerektiğini vurguluyor (*Introduction à l'étude pratique de la langue turque*, Paris, Librairie d'Amérique et d'Orient, 1978, 2. basım, s. 7)

leştirilecek bir karşılaştırmalı incelemenin iki dil için birtakım karşılıklı biçim ve kalıp listeleri çıkarmaktan öteye geçmesi olanacağı bulunmaz.

Bu tür bir görüş açısı, kanımızca, her dili kendi çerçevesi içinde inceleyen Yapısal Dilbilgisinden ve dilde evrensel nitelikli öğelerin araştırılmasına öncelik veren Üretici Dilbilgisinden çok, yapısalcı akım geleneğinde yetişmiş tek evrenselci olan Lucien Tesnière'in Yapısal Sözdizimi ilkelerinde bulunabilir. Bu dilbilimci, bilindiği gibi, Yapısal Dilbilgisinin katı biçimciliğini aşma çabası içinde, Dönüşümsel ve Üretici Dilbilgisinin birçok temel kavramlarını önermiş ve çağdaş Bağımlılık Dilbilgisinin kaynağını oluşturmuştur³.

Yapısal Sözdizimi İlkeleri'nde⁴ amaçlanan, aslında bir karşılaştırma yöntemi ortaya koymak değil, evrensel boyutlu bir sözdizimine temel olabilecek ilkelerin belirlenmesidir. Yapıtta geleneksel dilbilgisi ulamları eleştirilerek işlevselci bir anlayışla yeneden tanımlanmış ve iki özgün kuram ileriye sürülerek dil yapıları devingenlikleri içinde incelenmiştir.

Bu kitaptaki ilkelerin düzenli olarak uygulanmasıyla, farklı yapısal dil dizgelerinin karşılaştırılmalarına gerekli ortak düzlem oluşturulabilir ve dillerin genel eğilimlerini ortaya çıkarmaya yönelik bir yöntem geliştirilebilir sanıyoruz. Bu amaçla yaptığımız bir çalışmada⁵ İtalyanca ve Türkçenin eylem yapı ve işlevlerini inceleyerek iki dile bu yeni açıdan yaklaşmayı denedik, onların alışılmış dilbilgisi kitaplarında belli olmayan özelliklerini bulmaya ve eylem ulamını devingenliği içinde belirlemeye çalıştık. Bu arada dilimizi bir Batı diliyle karşıtlık içinde incelemekle, onun

3) Bkz. P. GUIRAUD. *La Grammaire*, P.U.F., Paris 1958; B. MALMBERG, *Les Nouvelles Tendances de la Linguistique*, P.U.F., Paris, 1966; "Bulletin de Linguistique Appliquée et Générale" n. 7, 1980, (Besançon Üniversitesi Dilbilim Bölümü, L. Tesnière Özel Sayısı).

4) L. TESNIÈRE, *Éléments de Syntaxe Structurale*, Klincksieck, Paris, 1959. Yapıtın yazarın ölümünden sonra yayımlanmış oluşu değerinden bir şey eksiltmezse de sık görülen yinelenmeleri, bölümlerin iyi kaynaşmamış olmasını ve özellikle Türkçe'ye ilişkin bazı acele ve hatalı yargıların nedenini açıklar.

5) G. İŞİK, *Le Structure Verbale in Italiano e in Turco*, Doçentlik Tezi, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 1980 (Çoğaltılmış metin).

eskiden bildiğimiz özelliklerini de yeni baştan, daha iyi değerlendirmeye, özgün ve etkin işleyişini daha derinine anlama fırsatını bulduk.

Dillerin işlevsel eşdeğer dizgelerinin belirlenebilmesine yardımcı olan Tesnière ilkelerinin en elverişli yanı, bir yandan geniş açılı değerlendirmelere ve karşılaştırmalara olanak verecek kadar esnek ve genel kapsamlı, öte yandan gereğinde en küçük yapısal özelliğe ışık tutacak kadar kesin ve ayrıntılı oluşlarıdır ki, bu da Chomsky'nin ağaçlı gösterimlerini öneren, hatta Türkçe gibi bitişimli bir dilin ekler yoluyla değişimini yansıtmada bize onlardan daha başarılı gözükten özel şemalarla sağlanmıştır⁶.

İşlevselci doğrultuda, anlamsal temelli bir Yapısal Sözdizimi

Tesnière'in sözdizim tasarısı *ulam/işlev* karşıtlığına dayanıyor; odak noktasını geleneksel dilbilgisinininkinden farklı olarak ulamlar değil, işlevler oluşturuyor. Evrensel bakış açısı da işte buradan, yani ulamların dilden dile değişik özellikler göstermelerine karşılık, işlevlerin genellikle değişmedikleri ilkesinden kaynaklanıyor.

Sözcüklerin tümce içinde tuttukları yer, sınıflandırıldıkları ulamla değil, yaptıkları işleve göre belirleniyor.

Yapısal Sözdiziminin konusu sözcüklerden kurulu düzenli bir yapı olarak tümcenin incelenmesidir.

“Yapı” kavramı burada, biçimsel, yani yüzeysel değil, derin anlamda kullanılmıştır, yani sözcükler arasında örülen ve bazan çizgisel düzeyde açığa vurulmayan anlamsal nitelikli bağlar da hesaba katılmaktadır. Başka bir deyişle, sözdiziminin görevi, salt biçimbirimlere dayanan çizgisel düzenin ardında var olan ve onu aşan anlamsal düzeni yansıtmaya biçimini incelemektir.

Bu yüzeysel yapıyı derinleştirme, sözdizimini anlamsal temele dayandırma ilkesi, bilindiği gibi, Tesnière'den bağımsız olarak

6) *Stemma* adı verilen bu şemalarda eylem düğümü üstte, ona bağımlı olan öteki öğeler (eyleyenler ve çevre öğeleri) bağımlılık oranlarına göre hiyerarşik bir düzen içinde daha aşağı katlarda yer alırlar, aktarma olguları da ayrıntılı olarak belirtilir.

Chomsky tarafından geliştirilmiştir⁷. Günümüzde de özellikle J. S. Petöfi'nin Söylemsel Dilbilgisi tasarısında⁸ benzeri bir eğilime tanık oluyoruz.

Eyleyenler Kuramı

Yapısal Sözdiziminde eylem ulamı öteki ulamlar arasında⁹ özel bir yer tutar ve eylem, tümcenin merkezi olarak kabul edilir.

Özneye verilen geleneksel önem ve ayrıcalıktan vazgeçilerek, özne "Eyleyenler Kuramı"nda¹⁰ nesne ve dolaylı tümleçle eşdeğerde sayılır, bu haliyle yalnızca eyleme bağlı çeşitli *eyleyen*lerden biridir.

Eyleyen kavramı tümce içinde hep adlarla, ya da adlaşmış, ad işlevi yapan öğelerle karşılaşılır. Böylece tümce düzeni bir *ad/eylem* karşılığı ve etkileşimi üzerine kurulu gözükür.

Bu tür bir dilbilgisel temel, sözcükleri daha kök düzeyindeyken *ad* ve *eylem* olarak ayrılan Türkçenin çözümlenmesi için özellikle elverişli. Ayrıca Tesnière'in "Aktarmalar Kuramı" da dilimizin bu köklerden ekler yoluyla geliştirilen bitişimli yapısını aydınlatmada, ilginç ve yararlı bir araç olarak kullanılabilir.

Karşılaştırmalı inceleme, dilbilgisel ulamlar arasında Türkçede İtalyancadakinden daha büyük bir yakınlık bulunduğunu, ulamlardan birinden öbürüne geçişin daha kolay olduğunu ortaya koyuyor. Başka bir deyişle, İtalyancada sözcük sınıfları birbirinden Türkçede olduğundan daha kesin çizgilerle ayrılmışlar. Bu durum özellikle eylemlerden türetilmiş ad, sıfat ve belirteçlerin incelenmesinde açıkça görülüyor.

7) Bu eğilim *Syntactic Structures*'dan çok, Chomsky'nin daha sonraki yapıtı *Aspects of the Theory of Syntax*'da, tümcenin temelini bir "anlamsal oluşturucu"ya dayandırmasında görülüyor.

8) J.S. Petöfi'nin *BeYaEYaK*'ında (*Betik-Yapısı-Evren-Yapısı-Kuramı*) "çizgisel nitelikli olmayan" birtakım temel yapıları inceleyen bir üretici - dönüşümsel betik dilbilgisi öneriliyor (Bkz. G. IŞIK, "Betiksel Dilbilimde Yeni Aşamalar ve Üretici bir Yazınbilim Tasarısı", *Dilbilim* - IV, 1979 ss. 166-179).

9) Tesnière dilbilgisel ulamları işlevsel açıdan değerlendirerek dörde indiriyor: *Ad/Eylem* ve bunların belirleyicileri olan *Sıfat/Belirteç*.

10) Tesnière'in Eyleyenler Kuramı, A.J. Greimas'a, göstergibilimsel çözümleme kuramında esin kaynağı olmuştur.

Yapısal Sözdiziminin en ilginç bölümünü oluşturan Eyleyenler Kuramına göre, tümcenin merkezinde eylem çoğu kez karmaşık yapılı bir "düğüm" olarak kabul edilir. Tümcede bir minik tiyatro sahnelenir gibidir: Eylem oyunun kurgusunu, eyleyenler ise kişileri gösterir. Olayın, içinde geçtiği koşulları ve dekoru belirten çevre öğeleri bu tabloyu tamamlar. Çevre öğeleri de tümce içinde belirteçlerle ya da belirteç işlevi yapan sözcükler ve sözcük öbekleriyle anlatılır.

Eylemler bir, iki ya da üç eyleyen alabilirler. Aynı oluşum ya da hareketin değişik dillerde eyleyen düzenleri farklı eylemlerle anlatıldığı sık görülür. Bu tür olguların incelenmesi dillerin karşılıklı özelliklerinin ve eğilimlerinin saptanmasına olanak verir.

İtalyancada ve Türkçede eyleyenlerin belirtilmesi

Örneğin öteki Batı dillerinde olduğu gibi İtalyancada da meteorolojik olayları belirten eylemler eyleyensizdir, Türkçede ise eyleyensiz bir eyleme rastlanmaz:

piove — yağmur yağıyor
tuona — gök gürliyor

Türkçe, eylemi eyleyensiz bırakmayı kabul etmediği gibi, geleneksel dilbilgisinde *nesne* kavramına karşılık veren *ikinci eyleyeni* de çoğu kez *-i* haline koyarak özel bir biçimbirimle belirtir:

Herkes çocuk sever / Çocuğu herkes sever

-i halinin gerektirdiği biçimbirim, eyleyenin özellikle belirtilmesi istendiği zamanlar kullanılır.

Türkçede eyleyenlerin çizgisel diziliş boyunca yer değiştirmeleri sözdizimsel işlevlerinde değişiklik yapmaz, ancak devrik tümcede olduğu gibi bir vurgulama yöntemi olarak kullanılır:

Herkes çocuğu tanır / Çocuğu herkes tanır

Oysa İtalyancada eyleyenlerin çizgisel dizilişteki yerleri işlevlerinin belirtisidir:

Alfredo picchia Bernardo (Alfredo : A_1)
 Bernardo picchia Alfredo (Alfredo : A_2)¹¹

Türkçenin bu yer değiştirmeler yoluyla gerçekleştirdiği belirtmeleri İtalyanca daha önemli yapı değişikliklerine başvurarak karşılamak zorundadır :

Herkes çocuğu tanır — Tutti conoscono il bambino

ocuęu herkes tanır — Il bambino è conosciuto da tutti¹²

Alfredo Bernardo'yu dövüyor — Alfredo picchia Bernardo

Bernardo'yu Alfredo dövüyor — È Alfredo che picchia Bernardo¹³

Eyleyenlerin tümcede tuttukları yer bakımından Türkçeye koşut gibi gözüken :

Il bambino, lo conoscono tutti

ya da : Bernardo, lo picchia Alfredo

tümceleri ise fazladan bir adıl kullanımını gerektirir ve ancak konuşma ya da konuşmayı yansıtan bir yazı dilinde yer alabilir.

-i hali belirtisi kullanma olanağı Türkçede tümce yapısına kısalık ve etkinlik sağladığı gibi, İtalyancada sık rastlanılan ve ancak bağlamın yardımıyla çözümlenebilen aşağıdaki türden çokanlamlılıkların da önüne geçer :

Chi picchia Alfredo? } Kim Alfredo'yu dövüyor? (*chi* : A_1)
 ' Alfredo kimi dövüyor? (*chi* : A_2)

-
- 11) Kısaltma amacıyla kullanacağımız simgeler : 1D: İtalyanca, 2D: Türkçe, 1D→2D bir dilden ötekine geçiş, 1D/2D: iki dilin karşılığı, A: ad, E: eylem, S: sıfat, B: belirteç, A_1 : 1 inci eyleyen, A_2 : 2' nci eyleyen, A_3 : 3 üncü eyleyen, Ak: aktarma, ak: aktarıcı, ϕ : sıfır.
- 12) İtalyancada edilgen çatı kullanımının Türkedekine kıyasla daha yaygın oluşunun bir nedeni de budur.
- 13) Aslında "È Alfredo che picchia Bernardo" tümcesinin tam karşılığının "Bernardo'yu döven Alfredo'dur" tümcesi olduğu göz önüne alınırsa, "Bernardo'yu Alfredo dövüyor" tümcesinin, başlangıçtaki düz tümce ile ortağlı tümce arasında kalan ve İtalyanca'da karşılığı olmayan bir vurgulama ayrıntısı sağladığı ortaya çıkıyor.

Üçüncü eyleyen ise İtalyancada *a* ilgeçiyile, Türkçede *-e* halinin gerektirdiği biçimbirimlerle belirtilir.

Eyleyenlerin belirtilmeleri açısından iki dilin durumu şöyle özetlenebilir :

	1D	2D
A ₁	—	—
A ₂	—	±
A ₃	+	+

Türkçenin İtalyancaya kıyasla daha fazla belirti kullanma eğilimi dönüşlülük ve işteşlik durumlarında da ortaya çıkıyor; Aşağıda *si* adının anlamsal işlevlerinin Türkçede farklı adil ve eklerle karşılığını görüyoruz :

Giorgio *si crede furbo*

Giorgio kendini kurnaz sanıyor

Giorgio *si domanda cosa fare*

Giorgio kendi kendisine ne yapması gerektiğini soruyor

Alice e Paola *si guardano allo specchio*

Alice ve Paola aynada kendilerine bakıyorlar

Alice e Paola *si guardano torvo*

Alice ve Paola birbirlerine kötü kötü bakıyorlar

Anna e Giuseppina *si odiano*

Anna ve Giuseppina $\left[\begin{array}{l} \text{kendilerinden} \\ \text{birbirlerinden} \end{array} \right]$ nefret ediyorlar

İtalyancada Türkçede olduğu gibi aynı zamanda ve birlikte yapılan eylemleri (*öt-üş-mek*, *koş-uş-mak* vb.) anlatmakta kullanılan özel bir belirti de yoktur.

Ayrıca İtalyancada bir ya da iki eyleyenli olarak (geleneksel dilbilgisince *geçişsiz* ya da *geçişli* olarak tanımlanan biçimlerde) kullanılabilen çok sayıda eylem vardır; oysa Türkçe, eyleyenlerin sayısındaki artma ya da eksilmeleri mutlaka özel bir biçimbirimle belirtir :

accelerare	<table border="0"> <tr> <td>hızlanmak</td> <td rowspan="2">crescere</td> <td>büyümek</td> <td rowspan="2">fumare</td> <td>tütmek</td> </tr> <tr> <td>hızlandırmak</td> <td>büyütmek</td> <td>sigara içmek</td> </tr> </table>	hızlanmak	crescere	büyümek	fumare	tütmek	hızlandırmak	büyütmek	sigara içmek
hızlanmak	crescere	büyümek		fumare		tütmek			
hızlandırmak		büyütmek	sigara içmek						

Aktarmalar Kuramı

Gerçekte eyleyenler kuramı tam anlamını, dildeki ulam değişimlerini açıklayan Aktarmalar Kuramı çerçevesinde alıyor.

Bir örnek olarak İtalyancada *di* ilgeçinin bazı değişik yerlerde kullanılışını ve Türkçedeki karşılıklarını inceleyelim :

a) il piatto di vetro	— cam tabak
b) la casa di villeggiatura	— sayfiye evi
c) il libro di Pietro	— Pietro'nun kitabı
d) la casa di Roma	— Roma'daki ev

Böyle bir durum karşısında geleneksel dilbilgisi *di* ilgeçinin alabildiği anlamların ayrıntılı bir dökümünü yapmaya girişir; Yapısal Dilbilgisi ise tersine, anlamı bir yana iterek ögeyi salt biçim açısından ele alır, ilgeçi izleyen adları birer dizisel değişke olarak kabul etmekle yetinirdi¹⁴; dilleri bir ortak düzlemde kıyaslama olanağı bulunmazdı. Oysa örneklerin tümünde *di* ilgeçinin etkisiyle adlar niteleme işlevini yüklenmiştir, yani *di aktarıcısı* yoluyla ad ulamından sıfat ulamına bir aktarma (A > S) gerçekleştirilmiştir.

Aynı zamanda 1D/2D de sık rastlanılan bir tablodur bu : İtalyancada tek öge ile karşılanan işlev, Türkçede bitişirme yoluyla karşılanmakta ya da birbirinden farklı ve değişik sayıda aktarıcılar gerektirmektedir :

	1D	2D
<u>di</u> aktarıcısı önde, ayrı	a	ak.Ø
	b	1 ak., sonda, bitişik
	c	1 ak., sonda, bitişik
	d	2 ak., sonda, bitişik

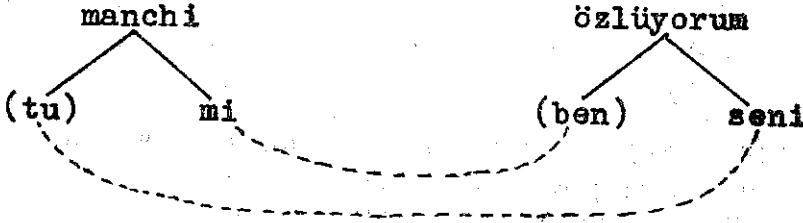
14) Ancak bu tip uygulamalar öğretimde zaman zaman başarısız kalmakta, yalnız öğrettiği dilin yapılarını yineleyen öğretmenin yapılarından yola çıkan ve sözcüklerin anlamlarını mutlaka hesaba katan öğrencinin tepkisiyle karşılaşmaktadır.

Aktarıcı, İtalyancada addan önce ve bağımsız, Türkçede sonra ve bitişik olarak yer almıştır.

Türkçedeki farklı belirtiler, adla sıfat öbeği (ilgeç + ad) arasındaki anlam ilişkisini ayrıntılı olarak (yer, iyelik, nitelik vb. özellikler) açıklamakta kullanılmıştır.

İtalyancada ve Türkçede farklı eylem yapıları

Şimdi iki dilde eylem yapılarının karşılaştırılarak farkların semalarla görselleştirilmesine örnekler verelim :

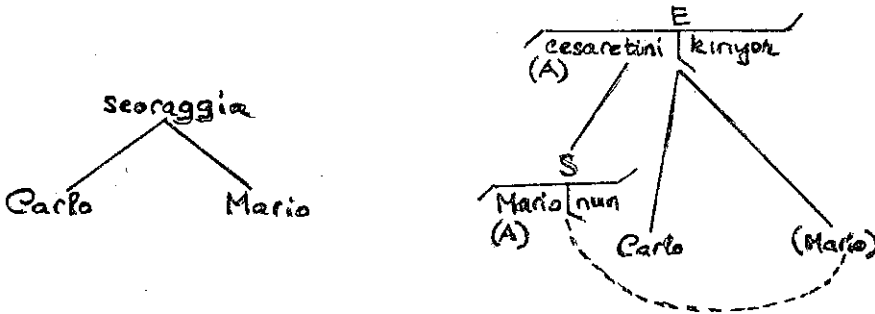
1D → 2D'de iki yer değiştirme ve bir genel nitelikli koşutluk göze çarpıyor :

— 1D (A₁) → 2D (A₂)

— 1D (A₂) → 2D (A₁)

— Özel bir vurgulama gereği duyulmadıkça (A₁) her iki dilde de belirtilmiyor.

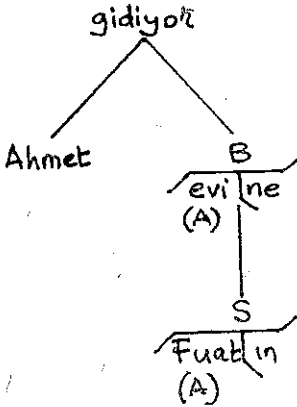
Karmaşık eylem tabanlarındaki ulam değişimlerinin incelenmesinde Aktarmalar Kuramından yararlanılıyor. Bu alanda Türkçenin kendine özgü yapılarına bir örnek olarak *cesaretini kırmak* (*scoraggiare*) eylemini çözümleyelim :

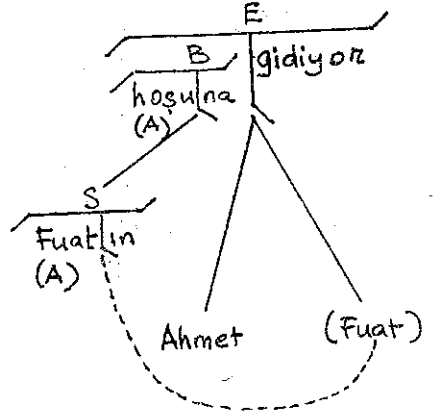
Türkçede dözdizimsel yapıyla anlamsal yapı çakışmıyor: anlamsal bakımdan eyleyen durumunda olan öge gerçekte sıfat işlevi yapan bir ad olarak ortaya çıkıyor: 1D (A_2) → 2D ($A > S$). Bunun nedeni eylem tabanında görülen ($A > B > E$) aktarmasıdır: Türkçede sayıları yüksek olan ve genellikle yabancı kökenli adların eylemleştirelmeleriyle oluşturulan birleşik tabanlı eylemler—burada bulunan adın bütün eyleyenler düzenini etkilemesi sonucu— bu ve benzeri türden bazı yapısal özellikler gösteriyor. 1D → 2D yapısal değişiklikler tipolojisinde önemli bir yer tutuyor bu¹⁵.

Tesnière ilkelerinden yararlanılarak yapılan çözümlemenin yüzeysel yapıda —ya da dilbilimcinin terimiyle yapısal düzende— eş gibi görünen anlatımların derin yapıdaki —ya da anlamsal düzende— farklarının ortaya çıkarılmasına olanak verdiğine değinmiştik: İşte karmaşık tabanlı ve kendine özgü bir yapı gösteren *hoşuna gitmek* eyleminin, *gitmek* eyleminin yüzeyde ona eş gibi görünürken kullanımlarından farklı derin yapısı:

Ahmet Fuat'ın evine gidiyor

Ahmet Fuat'ın hoşuna gidiyor

Bazı karşılaştırma sonuçları

İki dilin karşılaştırılmasından elde edilen genel nitelikli sonuçların bazılarını kısaca değinelim:

15) Bkz. G. IŞIK, a.g.y., ss. 82-95 ve 120.

— Birkaç özel durum¹⁶ dışında, eyleyenler düzeni 1D'de, 2D'de olduğundan daha basit: İtalyancada eyleyenlerin sayısı Türkçedekine kıyasla daha az ya da ona eşit. Bu durum, dilimizin daha önce de belirttiğimiz titiz betimleme eğilimiyle açıklanabilir. Yine aynı nedenle Türkçede eylem tabanları da daha karmaşık yapılar sergiliyor¹⁷.

— Türkçede genellikle eylem ya da ad düğümünde İtalyancadakinden daha fazla sayıda aktarma saptanıyor; 1D'de yalnız —ya da içerdikleri aktarmalar ancak kökenbilimsel incelemeyle çözümlenebilecek— olan ögelere, 2D'de birtakım aktarmalar, 1D'deki *yalın aktarmalara* ise genellikle *çoğul aktarmalar* karşılık veriyor.

— Eylemlerde 1D sözlükbirimler açısından daha zengin; 2D ise daha az sayıda sözlükbirimi, daha çok sayıda dilbilgisel ögeye başvurarak çeşitli anlamlarda kullanıyor.

— 1D → 2D'de sorun yaratan bir durum İtalyancada örneklerle oluşmuş eylemler; Türkçede bunlara çeşitli yapılar karşılık veriyor, çoğu zaman da belirteçlerle betimleme yoluna gidiliyor¹⁸.

— Aktarma olguları bakımından iki dil arasında ayrılıkların en yoğun olduğu alanlar sırasıyla :

Eylemden sıfata aktarma (E > S)

ve *Eylemden ada aktarma* (E > A)

olarak görünüyor.

Eylemden belirtece aktarma (E > B)

alanında ise, belirteç işlevi yapan tüm ögelerde olduğu gibi, iki dil arasında koşul ve benzer yapılar çoğunlukta gözüküyor.

16) Türkçede birleşik tabanında *olmak* mastarı yer alan eylemlerle karşılanan *avere, spettare, mancare* gibi durumlar.

17) Bu karmaşıklık aynı zamanda Türkçede çekim sayısının fazlalığında, ayrıca İtalyancada karşılığı bulunmayan *-miş/-di* ve *-ır/-yor* biçimleri karşılığında da görülüyor.

18) Örneğin: *precedere* - *önünden gitmek*, *riscrivere* - *yeniden yazmak*, vb.

— En genel düzlemde ele alınırsa, 1D ile 2D'nin temel karşıtlığı, İtalyancanın daha çok Tesnière'de "İkinci derecede" olarak tanımlanan ve sözdizimsel düzlem değişikliği gerektiren yan tümceciklerde görülen aktarmalara (Ak₂) başvurması, Türkçede ise, bazı durumlarda ikinci derecede aktarmalar da kullanılmasına karşın, dilin temel yapısının tümüyle birinci derecede aktarmalar (Ak₁) üstüne kurulu olmasıdır¹⁹.

Kanımızca bütün bu sorunların, bütün bu yapı değişikliklerinin öğretimde hesaba katılması gereklidir; saptanan bu aykırılıkların, iki dilin karşılıklı öğretimi sırasında yol açacakları yanlışlıkların önünün alınması için özel araştırmalar hazırlanmalıdır.

Aktarma yapıları gibi, bu yazının sınırlı çerçevesine sığmayan bu sorunu da geliştirmeyi ilerki yazılarımıza bırakıyoruz.

G. IŞIK

RÉSUMÉ

L. Tesnière, pionnier des théories syntaxiques modernes telles que la grammaire générative et la grammaire des dépendances, est présenté ici brièvement par G. IŞIK qui a essayé d'effectuer une analyse contrastive de la catégorie et de la fonction verbales en italien et en turc, par l'application des principes contenus dans les *Éléments de Syntaxe Structurale*.

La réduction et la redéfinition des catégories grammaticales dans une perspective fonctionnaliste proposée par Tesnière ont le pouvoir d'offrir le plan commun nécessaire pour l'analyse comparée des langues structurellement très différentes.

Dans l'étude comparée des structures actantielles, le turc se révèle bien plus complexe que l'italien en ce qui concerne le nombre et l'ordre des actants. Il n'admet pas de verbes avalents, il tend à marquer le deuxième actant, ce qui lui permet de rendre certaines nuances stylistiques avec un maximum d'économie structurale et d'éviter certaines ambiguïtés observables en italien.

19) Örnek : Ho sentito cantare Caruso (Ak₁)

Caruso'nun şarkı söylediğini duydum (Ak₁)

So che Caruso canta bene (Ak₂)

Caruso'nun iyi şarkı söylediğini biliyorum (Ak₁)

Le turc dispose également d'un grand nombre de mots-vides pour marquer l'augmentation et la diminution du nombre des actants, tandis qu'en italien il existe plusieurs verbes qui peuvent être monovalents ou bivalents selon l'occasion. Les différentes diathèses sont marquées différemment en turc; par contre, en italien on emploie toujours un même mot-vide. En turc, le mécanisme des translations est également plus complexe et réalisé par des translatifs postposés. Tout en employant des translations primaires, l'italien donne la prééminence aux translations secondaires; le turc, au contraire, utilise presque exclusivement des translations primaires.
